

SEINAI, 2006 m. lapkričio 26 d.

---

---

# ŠALTINIS

---

---

VIENKARTINIS LEIDINYS, SKIRTAS "ŠALTINIO" 100-OSIOMS METINĖMS

---

---



Seinų kunigų seminarijai 180 metų

# MIELI SKAITYTOJAI,



„Šaltinio” leidyklos veiklos laikotarpis (1906–1915) į Seinijos istoriją įsirašė aukso raidėmis. Galima drąsiai teigti, kad tai buvo pats dinamiškiausias lietuvių tautinio atgimimo Suvalkijoje laikotarpis. Seinai, tapę svarbiu lietuvių švietimo, spaudos ir kultūros centru, savo darbais ir idėjomis spinduliavo visai Lietuvai. Čia savo karjerą pradėjo daug būsimų Lietuvos politikų, dvasininkų, švietėjų, valstybės tarnautojų. Tuo metu buvo padėti pamatai tolesnei lietuvių veiklai Seinų krašte. Vargu ar šiandien lietuvių bendruomenė būtų ryžusis kurti ir vykdyti reikšmingus šiam kraštui projektus, jeigu ne ta graži ir įpareigojanti istorinė praeitis. Jei ne „Šaltinis”, vargu ar būtų dar tiek vidinių jėgų steigti mokyklas, tęsti leidybinį darbą, įvairiais būdais remti atgimstančią Lietuvą.

Minėdami „Šaltinio” leidyklos įkūrimo 100-ąsias metines prisimename Seinų kunigų seminarijos atliktą darbą, mūsų knygnešius, „Žiburio” gimnazistus ir jų mokytojus, savanorius, bet taip pat vėlesnius mūsų krašto mokyklų steigėjus, pirmuosius po

karo žurnalistus – „Šaltinio” misijos tęsėjus. Svarbu Juos visus prisiminti, kad galėtume suprasti, kokie darbai mūsų dar laukia, kad galėtume suvokti tai, jog šio krašto lietuviai turi jausti atsakomybę už pirmąjį nuveiktų darbų išsaugojimą ateities kartoms. Tai mūsų visų bendras turtas. Juo remdamiesi galime parodyti ne tik mūsų artimiesiems kaimynams, bet ir visai Lietuvai, kad Seinų krašto istorijos pažinimas, supratimas ir populiarinimas jokia būdu negriauna vietos visuomenės darnaus gyvenimo, neatgaivina praeities nuoskaudų, priešingai – naikina stereotipus, leidžia kurti atvirą visuomenę. Gal jau atėjo metas pakabinti atminimo lentą prie buvusių „Šaltinio” leidyklos rūmų? Juk ši istorinė praeitis gali atskleisti daug garbingų lietuvių ir lenkų bendradarbiavimo puslapių. Gali padėti atsakyti į klausimą, kodėl taip svarbu buvo iš naujo įsteigti „Žiburio” mokyklą ir dar kartą bandyti į Seinus susigražinti tai, ką jie prarado dviejų pasaulinių karų audrose – gražaus, atviro kultūrai, švietimui ir pažinimui miestelio įvaizdį.

**Petras Maksimavičius**



*Buvusios „Šaltinio” spaustuvės pastatas (S. Birgelio nuotr.)*

# “ŠALTINIUI” 100



XIX šimtmečio antroje pusėje tautinio atgimimo idėjos sparčiai plito visoje Lietuvoje. Neaplenkė jos ir Seinų krašto. Ypač gyvo pritarimo susilaukė tarp čia veikiančios kunigų seminarijos klierikų. Seinų seminarijoje nuo pat jos įsteigimo (1826 m.) dauguma klierikų buvo lietuviai, atvykę čia mokytis iš visos Suvalkijos. Nemažai jų atvykdavo iš Marijampolės gimnazijos. Lietuviai klierikai būrėsi į įvairias, dažniausiai slaptas, organizacijas. Štai kaip savo pobūvį seminarijoje aprašo prelatas Mykolas Krupavičius: „Visa lietuviškoji veikla mano laikais seminarijoje koncentravosi slaptoje draugijoje, kuriai priklausė gabesni, pasireiškę drąsa ir kovingumu su lenkais lietuviai klierikai (susiskirstę į grupes po penkis). Nedidelis buvo mūsų pasaulis, nedideli ir mūsų užsimojimai: stiprinti būsimųjų kunigų tautinę dvasią ir susipratimą, plėtoti pasireiškiančius polinkius ir gabumus, žodžiu, parengti lietuviškam gyvenimui naudingą darbininką ir vadą bent parapijos ribose...”

Klierikai stengėsi tobulinti savo gimtąją kalbą, patys rašyti ir visapusiškai remti lietuvišką spaudą (visų pirma leidžiamą Prūsijoje). Tarp veiklesnių klierikų buvo: A. Milukas, P. Būčys, A. Civinskas, P. Kuraitis, J. Laukaitis, J. Vailokaitis, J. Staugaitis ir kt. 1902 m. slaptoji seminaristų organizacija pavadinta „Šaltiniu“.

1904 m. Rusijos valdžia panaikina 40 metų trukusį spaudos lotyniškoms raidėms draudimą. Pasiūlyta prašymai leisti lietuviškus laikraščius. Dar tais pačiais metais pasirodo A. Smilgos redaguojamas „Lietuvių laikraštis“ ir P. Vileišio „Vilniaus žinios“. Kun. Kazimieras Prapuolenis pradeda rūpintis gauti leidimą „Šaltiniui“.

„Šaltinio“ leidybai ruošėsi kun. A. Dambrauskas, manydamas tai daryti Vilniuje, bet planai pasikeitė ir dėl šio laikraščio leidimo vietos pradėjo konkuruoti Seinai. Dalyvaudamas 1905 m. Didžiajame Lietuvos Seime kun. Jonas Totoraitis aptarė su kitais lietuvių veikėjais lietuviško laikraščio leidybos Seinuose reikalus. Sužinojus, kad lietuviškam laikraščiui leisti iš Rusijos valdžios leidimą Peterburge

buvo gavęs Andrius Dubinskas, kun. J. Totoraitis išvyko pas jį ir kun. P. Būčiui tarpininkaujant tą leidimą atpirko.

1905 m. gruodžio paskutinėmis dienomis kun. J. Totoraitis su leidimu lietuviškam laikraščiui jau buvo Seinuose. Prasidėjo paruošiamieji darbai. Susirinkę šio sumanymo entuziastai kunigai Juozas Laukaitis, Jurgis Narjauskas, K. Prapuolenis, A. Civinskas nutarė steigti spaustuvę, paskelbė naujo laikraščio programos paruošimo konkursą. Vyriausioju administratoriumi tapo kun. J. Laukaitis, o kun. J. Totoraitis ir kun. A. Civinskas rinko ir ruošė laikraščiui medžiagas. Spaustuvei įrengti lėšas pradėjo rinkti ir kaupti kun. Vincas Dvaranauskas. Įsteigta leidykla „Laukaitis, Dvaranauskas, Narjauskas ir Bendrovė“. Labai greitai buvo surinkta 20000 rublių, už kuriuos Varšuvoje nupirktos spausdinimui būtinos mašinos su šriftais lietuvių, lotynų, lenkų ir rusų kalbomis. Spaustuvininkais pakviesti darbuotojai iš Varšuvos. Pradžioje spaustuvė buvo įrengta kurijos namuose, tik vėliau perkelta į V. Petruškevičiaus namą (tada Vengrų gatvėje).

1906 m. kovo 31 d. išeina į pasaulį pirmasis „Šaltinio“ numeris su paaiškinimu „Iliustruotas savitraštis, skirtas Lietuvos visuomenei“, Jėzaus Kristaus paveikslu pirmame puslapyje ir tuometinio Seinų vyskupijos administratoriaus prelato Juozapo Antanavičiaus palaiminimu „Tegul tad Dievas laimina „Šaltinį“ ir suteikia jam kuo geriausią pasisekimą“. Redakcija skaitytojus pasveikina žodžiais „Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus“ ir dėsto savo programą: „Šaltinis“ (...) pasirūpys, jei tik leisi ilgiau jam paviešėti, ir gero bent ką tau suteikti. Jis išklausk, kas tau ant širdies sunkiausiai niūkso ir koksai vargas labiausiai vargina. Išklausk ramis ir duos pagalbą, kokią tiktais galėdamas. Tu skųsies, kad Lietuvoj ligšol ramu buvo, o dabar tartum viskas suiro; kad atsirado naujų vadovų, skelbiančių nevienokį, negirdėtą ligšol mokslą. Kaip čion versties ir kurių vadovų klausyti, „Šaltinio“ galėsi pasiklausti; jis vaikščiodamas po visą Lietuvą gerai žino, ką šne-

ka išmintingieji mūs Tėvynės mylėtojai ir kokia yra šituose dalykuose jų nuomonė. Tu skųsiesi ant vargingo savo ūkio padėjimo, t.y. kad ant lauko javai neužauga, kad nėra užtektinai samdininkų arba fabrikos įrankių laukams apsidirbti, kad perkant viskas brangu, o parduodant namų produktai pigūs, – “Šaltinis” apie šituos tavo didžiuosius reikalus duos naudingus patarimus ir pamokymus. Tuosyk ir tavo ūkis eis geryn, laukai bus derlingesni, lengviau apsidirbsi ir išteklius bus tavo reikalams didesnis. Norėsi sužinoti kokias nors mokslo arba tikėjimo paslaptis, ypač tas, apie kurias bus sukeltas sviete klausimas, drąsiai galėsi kreiptis prie “Šaltinio”. Jis tau atsakys gryną tiesą, išsiklausinėjęs patsai nuo žmonių, įsigilinusių i mokslo slaptus daiktus.

Reikalaus patarimų, kaip gyventi, kad nuo ligų išsisaugotum arba kuo gydytis susirgusiam, – “Šaltinyje” tokių patarimų kartais nuo karto rasi.

Jei ūkininkas esi, tai rūpi tau gerų gyvulių prišauginimas. Kaip reik jį auginti, kokios geriausios gyvulių veislės “Šaltinis” suteiks tau pamokymų.

Norėsi žinoti, kaip eina rinkimai į Valstybės Dūmą, kas kur išrinktas buvo, kaip paskui toji Dūma susirinkus darbą pradėjo ir kaip ji toliau veikia, “Šaltinis” pranešinės tau apie šituos dalykus reikalingas žinias.

Pranešinės ir apie tai, kaip žmonės Rusijoje, kaip mūs kaimynai: lenkai, latviai, prūsai ir kaip užsieninės tolimesnės tautos gyvena, kaip ūkis pas jas eina ir ką nuo jų gero galima išmokti. Taip apie svarbesnius reikalus pasikalbėjęs “Šaltinis” paseks tau kokią gražią pasakėlę, padainuos kartais dainelę, papasakos įdomesnę atsitikimą iš kai kurio Lietuvos kampo.

Neužmirš “Šaltinis” nė tavo vaikelių; pašnekins juos gražiai ir pamokys, kad augdami ir užaugę būtų išmintingi ir dori.

Pasikalbėjęs apie reikalus ir pasiklausęs naujienų, gal ir patsai, broli, ką nors “Šaltiniui” papasakosi, kad kitur nuėjęs jis galėtų pasakoti, kas pas tave gero ar blogo girdėti.

Per šitą pirmutinį su tavim, lietuvi, pasimatymą “Šaltinis” dar turi paaiškinti, kad patarimus davinės tik tokius, apie kuriuos bus įsitikinęs, jog bus tau arba kitiems tavo broliams naudingi... (...) Dėl meilės Tėvynės jis drąsiai peiks tą viską, ką pamatys papeikimo verta, girs, kas bus pagirtina, rūpಿದamas apie Lietuvos gerovę”.

Iš šios programos matyti, kad laikraštis turėjo būti ne tik informacijos šaltinis, fiksuoti Lietuvos ir pasaulio gyvenimo įvykius, bet ir šviesti, auklėti visuomenę, jai patarti. Savo programai “Šaltinis” liko ištikimas visą jo leidimo Seinuose laiką. Šiai plačiai programai įgyvendinti subūrė daug bendradarbių. “Šaltiniui” rašė: J. Balčikonis, kun. J. Bikinas (K. Dumburė), kun. P. Būčys, kun. A. Civinskas, M. Davainis-Silvestravičius, kun. J. Grajauskas (J. Daubaras), gyd. K. Jokantas, kun. M. Krupavičius (Gabr. Taučius), Lazdynų Pelėda, Šatrijos Ragana, Ks. Sakalas (Vana-gėlis), kun. J. Staugaitis (Meškus, Panenupis), mokytojas S. Tijūnaitis, kun. J. Totoraitis, agronomas V. Totoraitis, gyd. A. Vileišis ir daugelis kitų. Kai kurios “Šaltinio” pastovios skiltys išaugo į platesnius priedus, pvz.: “Artojas” – priedas ūkininkams, “Vainikėlis” – literatūrinis priedas, kuriame tarp kitų savo pirmuosius eilėraščius spausdino Vincas Mykolaitis (Putinas), “Šaltinėlis” – priedas vaikams.

Pirmuosius tris “Šaltinio” numerius redagavo kun. K. Prapuolenis. Vėliau jo redaktoriai buvo: kun. J. Laukaitis (4/1906 – 22/1907), kun. J. Vilokaitis (23/1907 – 37/1910), kun. A. Civinskas (38/1910 – 22/1912), Bronius Stosiūnas (nuo 23/1912 iki kol laikraštis nustojo ejęs).

Apie laikraščio populiarumą liudija prenumeratorių skaičius. 1906 m. jų buvę apie 500, o 1914 m. – 15000. Galima drąsiai tvirtinti, kad “Šaltinis” prieš I pasaulinį karą buvo vienas iš populiariausių lietuviškų laikraščių, skaitomų ne tik Lietuvoje, bet ir lietuvių išeivių Amerikoje.

“Šaltinio”, o vėliau ir kitų Seinų spaustuvės leidinių lietuvių kalbą tvarkė kun. J. Laukaitis. Jis “Šaltinyje” pateikdavo lietuviškų žodžių, kuriuos ragino vartoti vietoj anuo metu įsigalėjusių barbarizmų. 1909 m. vasarą kun. J. Laukaičio sumanymu Seinuose įvyko pirmas du mėnesius trukęs lituanistų suvažiavimas. Jame dalyvavo: J. Jablonskis, J. Šlapelis, K. Būga, J. Balčikonis. Čia jie peržiūrėjo lietuviškas maldas, šalindami svetimybės ir keisdami jas lietuviškais žodžiais, rinko tautosaką, pasidalijo darbu ruošiant lietuvių kalbos gramatiką.

“Šaltinis” akyiai stebėjo lietuvių kultūrinį gyvenimą mūsų krašte. Beveik kiekviename numeryje buvo korespondencijos iš Seinų, Punsko, Suvalkų ir kt. Visiems, kurie domisi šio krašto istorija, jos kultūra, labai svarbu būtų su jomis susipažinti. Kaip pavyzdį pateikiu po vieną žinutę iš Seinų, Punsko, Suvalkų ir Vižainio.

**SEINAI** (Suv. g.) Per 4 mėnesius savo gyvavimo “Žiburio” skyrius Seinuose įtaisė knygyną ir užvedė chorą. Draugijos knygyne yra su viršum 250 visokio turinio knygų, mažiausia yra tikiybiskųjų. Knygomis naudojasi ne tik draugijos nariai, bet ir pašaliečiai. Ligšol knygynas turėjo apie 60 skaitytojų. – Chore dalyvauja apie 35 ypatos, daugiausia sodietės ir sodiečiai, kurių daugumas nepažįsta natų, o kai-kurie ir rašto. Jau vidutiniškai padainuoja 8 tautiškas dainas ir 1 tikiybiskąją giesmę. – Pradžioje Spalių mėnesio draugijos valdyba nusiuntė į Suvalkus mokyklų viršininkui prašymą, idant vyresnybė leistų įtaisyti prie miesto mokyklų nedel-dieninius kursus suaugusiems ir paaugusiems su išguldymu visų dalykų lietuvių kalba. Girdėti, jog Varšuvos globėjas davęs viršininkui prielankų atsakymą. Galima tikėtis, kad ir vietinė vyresnybė nebus priešinga žmonių švietimui.

Gruodžio 23 dieną atlikta visuotinas draugijos narių susirinkimas. Iš 90 narių susirinkiman atvyko 65 ypatos. – Pirmiausia pirmininkas pasakė prakalbą, kurioj, pabrėžęs lietuvių tautiškąją atgijimą, ragino visus telktis į draugijas ir rūpintis savo apšvietimu, be kurio negalima savo būvio pagerinti. – Paskui prasidėjo kalbos apie apšvietimo reikalingumą ir ginčai apie tai, koku būdu jį įvykdinus. Pripažinta, jog draugija šiuo tarpu negali savo lėšomis laikyti tikros mokyklos. Nutarta susitarti su valstiečiais apie įsteigimą kaimo mokyklėlių. – Toliau susirinkimas nutarė 1/ į draugijos knygyną

nupirkti knygų dar už 64 r. 54 k., – 2/ pirmininko padėjėju atsisakiusio kun. Petrausko vieton išrinko kun. Laukaitį, o į revizijos komitetą – kun. Dvaranauską ir Joną Vaitulonį, ūkininką iš Bubelių kaimo; 3/ pagalios nuspręsta nuo pašaliečių, norinčių pasiskolinti knygų, imti po 5 kap. kas–mėnuo.

Susirinkime buvo kalbėta apie būsimojus atstovų rinkimus.

Kadangi šitas susirinkimas nebuvo viešas, tai valdžiai apie tat nebuvo pranešta. Po susirinkimo į draugiją įsirašė dar 13 ypatų. Dabar Seiniečiai-lietuviai svajoja apie įrengimą lietuvių vakaro: tik maža inteligentiškųjų pajiegy. Ožupis. (*“Šaltinis” Nr. 2, 1907 m.*)

**PUNSKAS** (Suvalkų apskr.). “Žiburio” šventė. Spalių 15 d. čionykštė “Žiburio” draugija apvaikščiojo savo šventę. Pusėj dešimtos rytą papuoštoj vainikais bažnyčioj atlaikyta iškilmingai šv. Mišios. Po Mišių draugijos pirmininkas kun. Simonaitis prakalbėjo į susirinkusius, aiškindamas jiems apšvietimo naudą ir ragino visus prie knygų ir laikraščių skaitymo. Po prakalbai nariai susirinko “Žiburio” salėn, kur pirmiausia draugijos sekretorius, p. Jokūbauskas, davė ataskaitą apie draugijos stovį nuopat–pradžių jos gyvavimo; nurodė, ką ji yra nuveikus, būtent: įsteigė knygyną, vakarinius suaugusiems kursus, teatrą, vartotojų draugiją “Dzūkas” ir uždarė šventadieniais alines. Be to priminė pirmininko didžiausią nuopelną tos draugijos naudai, t.y. statymą draugijai namų beveik savomis lėšomis. Paskui kalbėjo pakviestas iš Seinų kun. red. Staugaitis. Jis, ilgoj savo kalboj išdėstęs žmoniemis apie užsienio draugijas, kvietė juos kuoskaitlingiausiai prisidėti prie “Žiburio”; patarė sutverti ir ūkio rate-lį. Jo prakalba žmoniemis labai patiko. Kun. Džekonas, padėkojęs svečiui už jo atsilankymą, pranešė žiburininkams, kad jie nustoja savo veiklaus darbininko sekretoriaus p. Jokūbausko, kuris persikelia į kitą vietą (į Lekėčius). Po 2 valandų susirinkimas išsiskirstė. Prisirašė 14 naujų narių, taip kad dabar iš viso yra 101 narys.

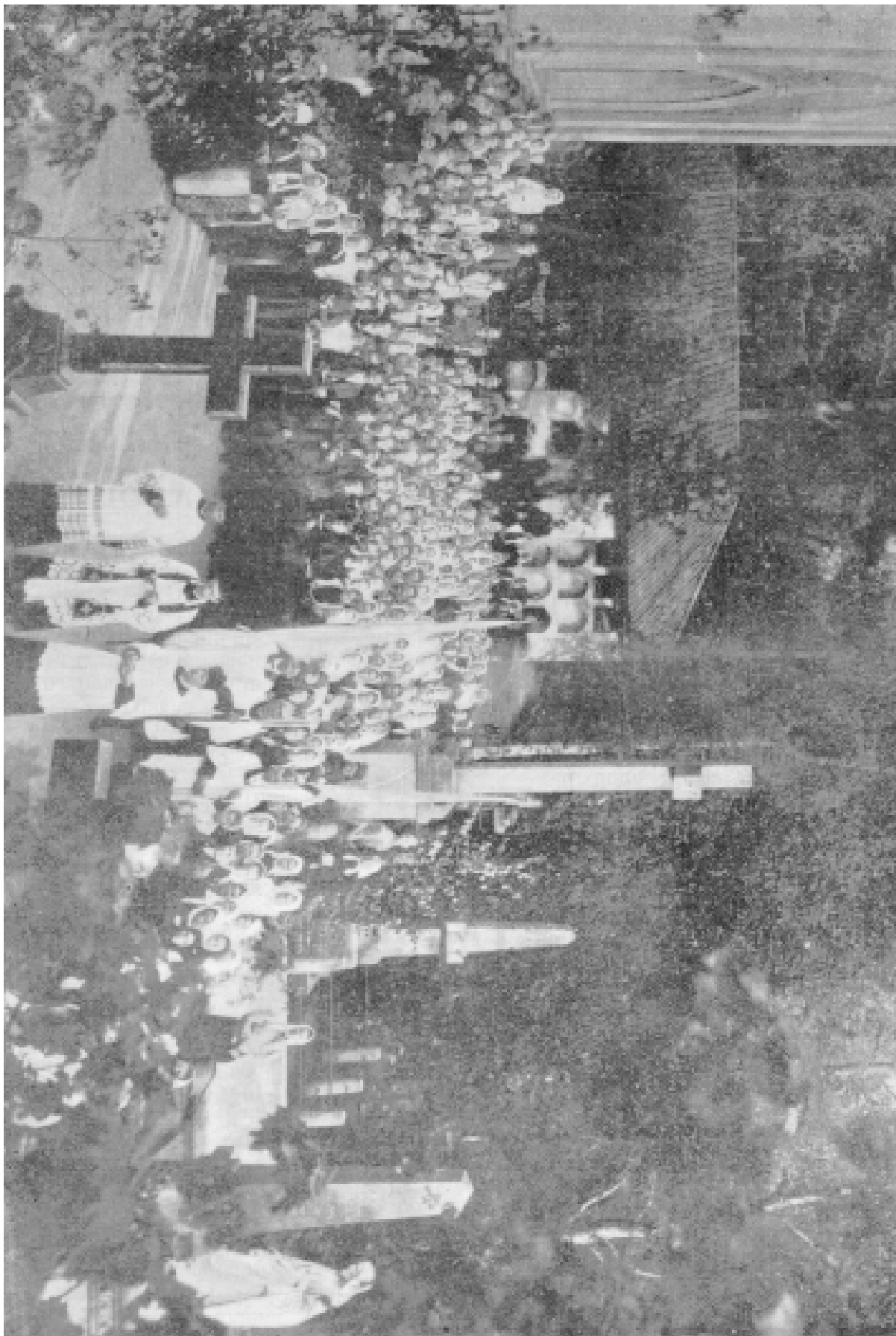
– Spalių 17 d. čionai inkurta blaivininkų draugija. Prisirašė apie 100 narių. Punkskietis. (*“Šaltinis” Nr. 43, 1909 m.*)

**SUVALKAI.** Lietuvių vakaras. Lapkričio 13 (26) d. “Vienybės” buvo surengtas lietuvių šeimyniškas vakaras. Susirinko svečių gana daug. Vakarą buvo sekanti programa: p. Prof. Matulevičius,





Seinų maldininkai Rusų kapinėse Vilniuje (per 1907 m. Sekmines)



Procesija Seinių maldininkų Vilniuje (per 1907 m. Sekmines)

“Vienybės” pirmininkas, paskaitė referatą “Apie kalbų pradžią abelnai ir lietuviškos kalbos ypatingai”. Gerb. Profesorius, kalbėdamas apie kalbas, paaikino lietuvių kalbos senoviškumą, turtingumą ir grožį, pažymėjo, kaip mokytų vyrų augštai statoma mūsų kalba, prirodinėjo, kas jos prieteliai ir neprieteliai; lenkams jų skandalus kovoje su lietuvių kalba ir už jos pravardžiavimą “pagoniška” gerb. Profesorius išreiškė papeikimą. Lietuvius gi ragino mylėti savo kalbą. Ilgas rankų plojimas salėje, pabaigus kalbėti, rodė, kaip malonu visiems buvo jo klausyties.

Po neilgos pertraukos klausytojų jausmai maginosi maloniais smuikų ir choro garsais; sudeklamuota keletas patrijotiškų Maironio eilučių, didesniai rodos pakėlimui dvasios, kurios ir taip pas Suvalkiečius regimai nemaža. Visi pasiliko vakaru užganėdinti.

Užsibaigė vakaras, kaip paprastai, tautiškais ir šiaip–jau šokiais. Ten buvęs. (“Šaltinis” Nr. 47, 1908 m.)

**VYŽAINIS** (Suv. apsk.). Lietuvių padėjimas. Mūsų endekai norėtų priskaičiuoti Vyžainį prie grynai lenkiškų parapijų. Susiejimuose, jeigu tikrai išeina apie tai kalba, tuoj anie kunigams prikiša litvomanystę, kad norį per Bažnyčią platinti Lietuvą. Lietuvių čia, girdi, visai nesama, o jeigu ir yra, tai visi supranta lenkiškai. Ištikrųjų gi taip nėra. Lietuvių čia yra, kaip statistika rodo, nuo 600 ligi 700 žmonių. Taigi skaičius nemažas. Tiesa, dalis jų supranta lenkiškai, bet dauguma nesupranta.

Užtatgi, eidami teisybės keliu, kunigai ir jų dvasiškių reikalų neapleidžia. Kas nedėdienis ir šventadienis yra skaitoma jiems lietuviškai evangelija ir kas ketvirtas ar penktas nedėdienis sakoma pamokslas.

A.a. kun. Vencius arba Vencevič, kaip jisai rašėsi, Vyžainyje išklebonavo 30 su viršum metų. Nors visame jisai buvo darbštus ir uolus kunigas, bet, būdamas pats sulenkėjęs, lietuvių dvasiškais reikalais nesirūpino, kuomi ir prisidėjo prie jų lenkinimo. Lietuvių vaikų jisai prigimtoje kalboje katekizmo nemokydavo, tik verzdavo išmukti lenkiškus poterius ir tada katekizuodavo juos sykiu su lenkais. Kai ateidavo pas jį lietuviai su reikalais, taipgi jisai niekad nekalbėdavo su jais lietuviškai, nors anie ir nesuprazdavo lenkiškai. “Dla czego się nie uczysz po polsku” (kodėl nesimokini lenkiškai), kiekvienam klebonas atsakydavo. – Ir dabar ne kartą lenkai stebisi, išgirdę kunigą kalbant su lietuviais

lietuviškai. Pirmiau to, girdi, nebūdavo. Kas per laikas virto, sako su pasididžiavimu, kad ir kunigai tarp savęs kalbasi lietuviškai, o net ir zakristijoje?..

Kunigas Vencius perdaug sėbraudavo su dvarininkais, taigi ir pasidavė jų įtekmei. Kad lietuviai ant jo nerūgotų, perskaitydavo jiems kelis kartus per metus lietuviškai evangeliją. Tokia, mat, buvo anų laikų dvasia; lietuviai tylėjo. Ir nestebėtina, kad jie griebdavosi lenkiškosios kalbos, ir tokiu būdu didesnė pusė jų sulenkėjo. Dauguma šiandien sako: “Mano diedukai ir tėvai kalbėdavo lietuviškai, o aš jau nemoku”.

Dabar jau kitoki laikai. Kurie ligšol neištautėjo, jau savo vardo nesigėdi, savo kalbą myli ir ją brangina. Lietuviai ir pas mus jau pradeda susiprasti, bruzdėti ir daugiau reikalauti savo teisingų teisių.

Šiomet pradėjome bažnyčioje ir poterius skaityti lietuviškai, atsižiūrėdami į jų dvasišką naudą. Kalėdojant man ne kartą taip atsitiko. Klausiu poterių lietuviškai, nemoka. Gal moki lenkiškai? – Ne, atsako, aš ne lenkas, aš noriu lietuviškai melstis. – Tai kodėl gerai neišmoksti? Klausiu. – O iš ko aš, “jagomastie”, išmoksiu, atsako, kad aš nemokytas, o bažnyčioje lietuviškai poterių neskaitot.

Ant to žinoma, tikt turėdavau nutilti, ir kiek galint tą jų teisingą reikalavimą išpildyti. Toks tai mūsų lietuvių padėjimas.

Progai atsitikus čia turiu atitaisyti p. Jaunikaičio iš Vyžainio korespondenciją, tilpusią “Šaltinio” 10-me numeryje, kur ne viskas tiesa. Gerb. Korespondentas perdaug mane išgiria, būk tik aš pradėjęs sakyti lietuviams pamokslus. Tai netiesa. Lietuviški pamokslai jau pradėta sakyti pirm 10 metų prie kunigo Povilaičio, dabartinio Suvalkų gimnazijos Prefekto, o evangelijos lietuviškai buvo skaitoma visados, tik ne kas nedėdienis. Kun. M. Brundza. (“Šaltinis” Nr. 16, 1909 m.)

Labai įdomus yra kun. M. Brundzos laiškas, aprašantis lietuvių padėtį Vižainyje, rodantis, kaip vyko to krašto lenkėjimas. Dabar Vižainyje prie lietuviybės prisipažįstančiųjų jau nėra. Liko tik lietuviški kaimų pavadinimai, žmonių pavardės.

Minėdami pirmo “Šaltinio” numerio pasirodymo šimtmetį galime drąsiai teigti: kad šiame krašte dabar dar gyvas lietuviškas žodis, daina, šokis – tai būtent šio laikraščio ir kitų Seinų leidinių neabejotinas nuopelnas. Tai šio krašto lietuviai, mūsų seneliai, buvo uoliausi Seinų leidinių skaitytojai.

**Juozas Sigitas Paransevičius**

# LIETUVIŲ KALBA

## Seinų kunigų seminarijoje



Iš 1826 m. pradėjusios veikti Seinų kunigų seminarijos įkūrimo aplinkybių gerai žinome, kad šios seminarijos atsiradimui daug įtakos turėjo ta aplinkybė, jog trūko kunigų lietuviškai Seinų (Augustavo) vyskupijos daliai. Vadinasi, reikėjo kunigų pastoraciniam darbui lietuviškose parapijose. Ta aplinkybė leidžia kelti klausimą: ar kuriant Seinų kunigų seminariją nebuvo galvojama apie lietuvių kalbos dėstymą?

Šaltiniuose žinių šiuo klausimu nėra daug (gal ta problema ir nebuvo plačiau svarstyta), bet šiek tiek užuominų apie tai archyviniuose dokumentuose

pavyko užtikti. Vyskupo Mikalojaus Manugevičiaus sudarytoje mokymo programoje nurodyta, kad bažnytinė iškalba seminarijos klierikams būtų dėstoma lenkų ir lietuvių kalbomis, ir kad kursas tęstųsi trejus metus<sup>1</sup>. Seminarijos rektoriaus Mikalojaus Blockio rašte išdėstytos mintys tam tikra prasme atskleidžia požiūrį į lietuvių kalbos dėstymą seminarijoje<sup>2</sup>. Anot seminarijos rektoriaus, tvarkaraštis metams jau sudarytas, o lotynų kalbos, kaip būtinos padėti lengviau klierikams įsisavinti mokslo žinias, dėstymo negalima sumažinti ar atšaukti. Apskritai visas laikas užpildytas užsiėmimais ir dėl to



<sup>1</sup> Vyskupo M. Manugevičiaus sudarytas Seinų kunigų seminarijos pamokų planas, 1826 11 25, Lomžos vyskupijos archyvas (ADL), sign. II 104, lapai nenumeruoti.

<sup>2</sup> Rektoriaus raštas vyskupui, 1826 12 11, *ten pat*, sign. II 95, l. 22.

neįmanoma surasti laisvą valandą lietuvių kalbai dėstyti. Rektoriui prašė vyskupo, kad klierikams iškalbos praktiniai užsiėmimai lietuvių kalba būtų perkelti į kitus mokslo metus. Tais metais numatytas iškalbos ir katechetikos mokymas galėtų vykti lenkų kalba, nes klierikai, kaip patys pažymi, pajėgūs iš lenkų kalbos verstis į lietuvių kalbą. Be to, per tą laiką būtų galima išsiaiškinti, ar kuris nors iš vietos vikarų visais atžvilgiais tinkamas tapti būsimų kunigų mokytoju<sup>3</sup>. Vyskupas M. Manugevičius sutiko su rektoriaus argumentais, kad valanda, skirta lietuvių kalbai, būtų panaudojama lotynų kalbos tobulinimui<sup>4</sup>. Tačiau ir kitais metais lietuvių kalbos dėstymas nebuvo įtrauktas į Seinų kunigų seminarijos mokymo programą.

Ar vėlesniais metais būta panašių samprotavimų – nepavyko rasti duomenų. Tikras dalykas yra tas, kad iki pat XX a. pradžios Seinų kunigų seminarijoje klierikams nedėstyta lietuvių kalba arba kaip nors kitaip specialiai būsimi kunigai neruošiami pastoraciniam darbui lietuviškose parapijose. Tačiau 1887 m. civilinės valdžios parengtame Lenkijos Karalystės katalikų kunigų seminarijų bendrųjų įstatų projekte kalbama apie tai, kad seminarijose, be dėstomųjų lotynų ir rusų kalbų, homiletikai dėstyti vartojamos vietos kalbos: lenkų, lietuvių, žemaičių<sup>5</sup>. Seinų seminarija išskirta iš kitų ir nurodyta, kad joje vietoj lenkų kalbos vartojama lietuvių kalba<sup>6</sup>. Šis bendrųjų įstatų projektas niekada nebuvo įgyvendintas.

Kodėl taip atsitiko, kad lietuvių kalba ilgai nepateko į Seinų kunigų seminarijos studijų programą? Atsakymas irgi neaiškus, bet, matyt, čia daug lėmė supratimas, kad pats faktas apie klierikų prigimtinį mokėjimą lietuviškai atrodė pakankamas rodiklis pastoraciniam darbui lietuvių gyvenamose parapijose. Antai netgi profesorius Eliziejus Strimavičius tvirtindavo: „lietuviškai savaimė išmoksi, o lenkiškai jeigu nemokėsi, tai lenkiškoje parapijoje bus sunku“<sup>7</sup>. Gal ir taip, nes pirmaisiais seminarijos gyvavimo dešimtmečiais ir patiems klierikams nebuvo kultūrinio ar juo labiau visuomeninio po-

reikio domėtis lietuvių kalba. Netgi kartais klierikai seminarijoje perimdavo lenkišką kultūrą (turbūt todėl, kad literatūros kūrinių ir kitų kultūros vertybių lietuvių kalba dar nebuvo labai gausaus pasirinkimo). Apskritai vyravusią situaciją galima reziumuoti J. Stakausko teiginiu: „Nors seminarijoje viešpatavo senoji tradicija su lenkišku atspalviu, tačiau tarp lietuvių ir lenkų visada pasireiškėdavo tam tikras diferencijavimasis. Lietuviai visada jautėsi esą lietuviais, o ne lenkais, nors tarp savęs dar buvo lenkiškai kalbėję. Etninėje lietuviškoje individualybėje visada glūdėjo tautinės lietuviškosios dvasios užuomazga“<sup>8</sup>.

Padėtis ėmė keistis XIX a. paskutiniais dešimtmečiais, kai tarp klierikų ėmė plisti tautinio atgimimo idėjos ir klierikai lietuviai pradėjo slaptą organizuotą veiklą. Čia nesigilinsime į klierikų slaptos organizacijos struktūrą ir nuveiktus darbus. Tai bus padaryta atskirame skyriuje, mus šiuo atveju domina tik edukacinis aspektas. Paminėjęs šį aspektą, gali kilti klausimas, kodėl, kalbant apie oficialią mokymo įstaigą, staiga kaip vieną iš slaptos organizacijos veiklos prioritetų pabrėžiamas edukacinius siekius. Nesunku paaiškinti problemą, nes į oficialius Seinų kunigų seminarijos mokymo planus nuo seminarijos įkūrimo iki pat XX a. pradžios nebuvo įtrauktas lietuvių kalbos dėstymas. Kai tuo tarpu, plečiantis tautiniam atgimimui, visuomenės poreikių jau netenkino bet kaip tariamas lietuviškas žodis iš sakyklos. Tai gerai suvokė būsimi kunigai ir ieškojo būdų kompensuoti tai, ko negaudavo profesorių paskaitose. Vieno klieriko atsiminimuose skaitome: „Mano seminarijoje buvimo laiku buvo jau įsikūręs lietuviškojo atgimimo metas. Jau išėdinėjo Prūsijoje pirmieji laikraščiai: *Varpas*, *Apžvalga*. Per atostogas klierikai susitikdavo su studentais. Lietuviškas kilimas abejiems buvo bendras ir abejiems rūpėjo. Kunigai sakydami pamokslus galėdavo prabilti į žmones, o kitiems inteligentams nebūdavo tokių progų lietuviškai viešai kalbėti į minias. Bet kadangi seminarijose būdavo mokinama tik lenkiškai, o lietuviškų pamokslų vado-

<sup>3</sup> Ten pat.

<sup>4</sup> Vyskupo raštas rektoriui, 1826 12 17, *ten pat*, l. 22.

<sup>5</sup> Проектъ устава римско-католическихъ духовныхъ семинарий въ Царстве Польскомъ, Rusijos valstybinis istorijos archyvas Sankt Peterburge (RVIA), f. 821, ap. 2, b. 95, l. 140.

<sup>6</sup> Ten pat.

<sup>7</sup> J. Stakauskas, Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje. *Tiesos kelias*, 1939, Nr. 11, p. 790.

<sup>8</sup> Ten pat, Nr. 9, p. 645.



vėlių nebuvo, tai kunigai labiau sugadinta kalba sakydavo pamokslus ir tuom žmonių kalbą teršdavo. Studentai mums klierikams darydavo priekaištų, kad nesimokiname savo kalbos ir t.t.“<sup>9</sup>

Jau nuo pat pradžių į slaptos klierikų organizacijos veiklos programą buvo įtrauktas punktas: „Lavinantis lietuvių kalboje, stengtis bent tiek išstobulinti lietuviškąjį stilių, kad galima būtų žmoniškai, be barbarizmų sakyti pamokslus, todėl klierikai nutarė tarp savęs kalbėti lietuviškai“<sup>10</sup>. Imperatyvas lavinti lietuvių kalbos žinias išliko per visus Seinų kunigų seminarijos klierikų slaptosios organizacijos struktūrinius pakeitimus, ir tas faktas patvirtina problemos aktualumą.

Kaip vykdavo lietuvių kalbos mokymasis? Lietuvių kalbos žinios buvo gilinamos įvairiomis for-

momis. J. Stakauskas apibūdina: „Lietuviai klierikai mokydavosi daugiausia statrašos (ortografijos) privačiai, beskaitydami laikraščius ir iš rankraštinio mažo vadovėlio, vadinamo „Lietuvių kalbos statrašą“, kuri veikiausiai buvo paruošta Petro Kriaučiūno. Šio mažo, rankraštinio vadovėlio buvo seminarijoje keli egzemplioriai. Klierikai, besimokydami lietuvių kalbos, jį persirašinėdavo“<sup>11</sup>. Geriau mokantys lietuvių klierikai organizuotai mokydavo kitus klierikus, sakytume, vykdavo slaptos lietuvių kalbos pamokos. Slapti lietuvių kalbos mokytojai buvo klierikai Juozapas Laukaitis (įstojo 1889 m.), Pranciškus Būčys (įstojo 1890 m.), Kazimieras Urbanavičius (įstojo 1891 m.), Petras Bulvičius (įstojo 1892 m.). Apie tokią klierikų veiklą buvo žinoma seminarijos vadovybei, bet rektorius Jonas Giedraitis visa tai toleravo<sup>12</sup>.

Vėliau dėl padidėjusio pavojaus atsisakyta šios mokymo formos ir pereita prie individualaus mokymosi: „Kiekvienas būrelio narys turėjo parašyti rašto darbą iš lietuvių literatūros, Lietuvos istorijos arba laisvai pasirinkta tema. Klierikai tokiais savo rašto darbais pasikeisdavo ir kiekvienas beskaitęs darydavo lauke savo pastabas, arba vienas iš centrinės penkiukės narių, kuris labiau nusimanydavo lietuvių kalboje, juos ištaisydavo“<sup>13</sup>. Toks taisytojas dažnai būdavo klierikas Juozapas Vailokaitis. Vėliau, sumažėjus pavojų, vėl buvo vedamos lietuvių kalbos pamokos. Šį kartą „profesorias“ vaidmens ėmėsi klierikas Antanas Šmulkstys, ir per daug jau nebuvo slepiamasi. Netgi seminarijos rektorius J. Giedraitis, užtikęs slapta besimokančius lietuvių kalbos klierikus, jų neišbarė<sup>14</sup>.

Kokie tokios edukacinės veiklos rezultatai? Be tiesioginės naudos: klierikai mokėsi praktinių lietuvių kalbos vartojimo įgūdžių (sakytume, kalbos kultūros pratybos), turime pabrėžti ir tą dalyką, kad apskritai kunigų sulietuvinimo problema daugiau ar mažiau buvo kultūrinė. Reikėjo suformuoti nuostatą, kad lietuvių kalba ne mažiau tinkama kultūriniam poreikiams nei lenkų. Antra vertus, lietuvių kalbos įgūdžių gilinimas galutinai suformuodavo klierikų tautinį apsisprendimą ir įtraukdavo juos

<sup>9</sup> Seinų kunigų seminarijos klierikai: kun. Vincento Čitavičiaus prisiminimai. Parengė A. Katilius, *Aušra*, 1997, Nr. 13, p. 21.

<sup>10</sup> J. Stakauskas, Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje. *Tiesos kelias*, 1939, Nr. 9, p. 648.

<sup>11</sup> Ten pat, Nr. 11, p. 790.

<sup>12</sup> Ten pat, p. 790–791.

<sup>13</sup> Ten pat, p. 791.

<sup>14</sup> Ten pat, p. 792.

į visuomeninį darbą. Dėl to ši aplinkybė labai svarbi tuo požiūriu, kad dėl panašios slaptos klierikų veiklos Seinų kunigų seminariją galima pavadinti tokia mokymo institucija, kuri ugdė naujo ar modernaus tipo kunigus, atitinkančius laiko dvasią. Tai labai svarbi kunigų seminarijos edukacinė funkcija.

Oficialiai lietuvių kalba į Seinų kunigų seminarijos mokymo programą įvesta 1904 m., t. y. 1904/1905 mokslo metų pradžioje<sup>15</sup>.

Pirmuoju lietuvių kalbos mokytoju buvo paskirtas kun. Juozapas Laukaitis (prisiminkime – jis ir klierikas būdamas slapta mokė kitus klierikus lietuvių kalbos), po Seinų kunigų seminarijos baigimo mokslus tęšęs Sankt Peterburgo dvasinėje akademijoje, 1897 m. ją baigęs teologijos magistro laipsniu ir tais metais išventintas kunigu. Dirbo vyskupo Antano Baranausko sekretoriumi, o vėliau buvo konsistorijos sekretorius. Anot prof. Z. Zinkevičiaus, jis nebuvo kalbininkas specialistas, bet didelis kalbos mėgėjas<sup>16</sup>. Tačiau J. Laukaitis paliko tam tikrus pėdsakus lietuvių kalbos mokslo istorijoje. Vienas jo nuopelnas, kad jis organizavo poterių reformą. J. Laukaičio rūpesčiu buvo sudaryta Poterių komisija, į kurią, be jo paties, įėjo kunigai Aleksandras-Adomas Jakštas ir Alfonsas Petrulis<sup>17</sup>. 1909 m. jis sukviėtė į Seinus kalbininkus: Joną Jablonskį, Kazimierą Būgą, Juozapą Balčikonį ir Jurgį Šlapelį, kurie porą mėnesių svarstė bendrinės ir ypač bažnytinės kalbos problemas<sup>18</sup>. J. Laukaitis sukūrė daug liturginių terminų. Antras nuopelnas, prof. Z. Zinkevičiaus žodžiais: „Jo verstos giesmės, maldos, litanijos pasižymi taisyklinga kalba ir iki šiol tebevertojamos. Parašė straipsnių ir kitais bendrinės kalbos klausimais, pavyzdžiui, apie krikštavardžius. Tvarkė laikraščiuose kalbos dalykų skyrelius“<sup>19</sup>.

Kokią galima rasti intrigą dėl lietuvių kalbos dėstymo Seinų kunigų seminarijoje? J. Stakauskas rašo: „Lietuvių tarpe buvo didžiausias džiaugsmas. Nes tas nutarimas buvo prieš vasaros atostogas ir paplito visoje Lietuvoje. Rudenį atvykęs į seminariją dėstyti lietuvių kalbos, Laukaitis rado papildomą

kitą seminarijos nutarimą, kad lietuvių kalba būtų privaloma ne tik lietuviams, bet ir lenkams, nes ir lenkų kalbos turi mokytis ir lenkai, ir lietuviai, ir tai mokytis drauge. Čia ir buvo Jałbżykovskio guderbybė: lenkai šiek tiek pramoktų, o lietuviai nė mažiausios pažangos nedarytų. Laukaitis pakėlė didžiausią skandalą. Buvo sušauktas pedagogų posėdis, kuriame po ilgų ginčų lietuvių kalbos dėstytojas liko nugalėtoju: lietuvių kalba dėstoma tik lietuviams. Inspektorius Jałbżykovskis nuo savo sumanymo neatsisakė. 1910 m. Laukaičiui pasitraukus iš seminarijos ir užėmus jo vietą kun. Jurgiui Narjauskui buvo įvesta lietuvių kalba ir lenkams, bet jau skyrium nuo lietuvių“<sup>20</sup>. Naujų archyvinių duomenų apie šią problemą nepavyko surasti, dėl to negalima plačiau komentuoti J. Stakausko pateiktų teiginių, bet galime pacituoti teiginius iš prelado Felikso Bartkaus atsiminimų, kuris į Seinų kunigų seminariją įstojo 1911 metais. Jis apie lietuvių kalbos dėstymą seminarijoje rašė: „Lietuvių kalba mano laikais Seinų seminarijoje buvo einama dvejojai – oficialiai ir slapta. Oficialiai jai buvo paskirtas atskiras profesorius ir pamokų lygiai toks pat skaičius, koks lenkų kalbai, būtent, I ir II kursuose po 6 per savaitę ir III – 3. Lankyti jas turėjome ne tik mes lietuviai, bet Jałbrzykovskio pageidavimu ir lenkai. Ko gi mes per jas išmokome? – Nieko, ničnieko! /.../ Ko negebėta, negalėta, ar nenorėta padaryti per oficialiąsias lietuvių kalbos pamokas, tai stengtasi atlikti per slaptąsias. Reikėdavo tad, visų pirma, šioji spraga užpildyti. Reikėdavo, toliau, įprantinti auklėtinius raštu reikšti savo mintis. Reikėdavo taip pat juos supažindinti su buvusiais mūsų spaudos darbininkais ir jų darbais. Reikėdavo galop išugdyti mūsų spaudai naujų darbininkų. Tai visa būdavo daroma per slaptąsias lietuvių kalbos pamokas. Vykdavo jos seminarijos knygyno patalpose, aišku, vyresnybei nežinant. Svarbiausieji mokytojai čia buvo IV kurso auklėtinis M. Krupavičius ir V kurso auklėtinis J. Reitelaitis. Man tose pamokose dalyvauti nereikėjo, nes atėjau į seminariją lietuvių kalbos pakankamai mokėdamas“<sup>21</sup>.

<sup>15</sup> Ten pat.

<sup>16</sup> Z. Zinkevičius, Lietuvių kalbos istorija, Vilnius, 1992, t. 5, p. 164.

<sup>17</sup> Z. Zinkevičius, Lietuvių poteriai, Vilnius, 2000, p. 179.

<sup>18</sup> Kalbininkai į Seinus atvyko 1909 m. liepos 13 dieną. Žr.: Šaltinis, 1909, Nr. 28, p. 438.

<sup>19</sup> Z. Zinkevičius, Lietuvių kalbos..., p. 164.

<sup>20</sup> J. Stakauskas, Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje. *Tiesos kelias*, 1939, Nr. 11, p. 792–793.

<sup>21</sup> F. Bartkus, Mano kelias prie altoriaus. Chicago, 1967, p. 52–53.



Tas pats autorius ironiškai atsiliepė apie lenkų klierikų lietuvių kalbos studijas: „Kadangi nutaustančių lietuvių klierikų skaičius buvo labai mažas, Jalbrzykovskis norėjo, kad visi auklėtiniai lenkai tiek pramoktų lietuviškai, jog galėtų dirbuotis mišriose parapijose. Todėl paskelbė, jog, kaip lietuviai privalo mokytis seminarijoje lenkiškai, taip lenkai – lietuviškai. Bet versti lenkų nevertė. Todėl per lietuvių kalbos pamokas jie tik taip sau sėdėdavo arba ką nors skaitydavo. Vadovėlį, tiesa, turėdavo ir jie. Rodos bene F. Damijonaičio lietuvių kalbos gramatiką. Bet jos neišmoko ir net nesimokė, Mat, buvo per sunku. Tik keli šiaip taip išmoko asmenuoti kai kurias paradigmą veiksmąžodžio – sukti – lytis, kadangi jos labai panašios į tam tikrus lenkiškus žodžius, pvz. – suka, suki (lenkiškai yra kalė, kalės) ir t.t. Todėl ir lietuvių kalbos pamokas jie paprastai vadindavo – suka. Tik vienu vienas mano laikais lenkas klierikas (Vl. Vlostovski) buvo tiek išmokęs lietuviškai, jog, būdamas V kurse, išdrįso net pratybinį pamokslą sakyti lietuviškai“<sup>22</sup>.

Antrasis lietuvių kalbos dėstytojas prelatas Jurgis Narijauskas lietuvių kalbos problemomis nesidomėjo tiek kiek J. Laukaitis. Jis Seinų seminarijoje dėstė įvairius dalykus nuo 1905 metų ir sykiu dirbo vyskupijos kurijoje. Perėmęs lietuvių kalbos dėstymą iš J. Laukaičio J. Narijauskas Seinų seminarijos klierikams ją dėstė iki 1915 metų. Apie J. Narijausko dėstymo metodiką prelatas F. Bartkus atsiminimuose rašė: „Iš tikrųjų ne dėstė, tik laiką veltui gaišino, atmintinai kaldindamas mus ‘Anykščių šilelį’. Per trejus metus iškaldino jį visą, bet išsakyti visą nuo pradžios ligi galui tepajėgė M. Ražaitis ir aš. O kiti net nė bandyti nebandė“<sup>23</sup>.

Pabaigoje galime pabrėžti, kad oficialus lietuvių kalbos dėstymas davė tai, jog „lietuviai klierikai iš lėto jau išdrįso gimtąją kalbą pasirodyti seminarijoje viešai ir ją vartoti net pratybose“<sup>24</sup>. Toks apibūdinimas liudija, kad Seinų kunigų seminarijos mokymo procese atsirado naujų kokybinių pokyčių.

**Algimantas Katilius**

<sup>22</sup> Ten pat, p. 45–46.

<sup>23</sup> Ten pat, p. 49.

<sup>24</sup> J. Stakauskas, Lietuviškoji sąmonė Seinų seminarijoje. *Tiesos kelias*, 1939, Nr. 11, p. 795.

# SEINŲ VYSKUPIJA



1798 metais popiežius Pijus VI įkūrė Vygrių vyskupiją, kurios katedra ir vyskupo sostas įsteigti Vygrių kamaldulių vienuolyno bažnyčioje. Pirmojo Vygrių vyskupo M. Karpavičiaus rezidencija buvo Gražiškiai, o nuo 1802 metų – Vygriai. Didelę vyskupiją valdyti vyskupui nebuvo lengva, o ir pati vyskupija buvusi ganėtinai skirtinga – dvikalbė. Šios priežastys vertė vyskupą skirti du savo pagalbininkus oficialius: lenkiškajai daliai – J. Golaševskį, o lietuviškajai – B. Paškevičių.

1807 metais Tilžės sutartimi keli Vygrių vyskupijos dekanatai atiteko Rusijos valdžiai. Tai savotiškai suardė Vygrių vyskupiją. 1818 metais vyskupijos sostinę perkėlus į Seinus, Vygriai liko tik paprastas bažnytkaimis.

Popiežius Pijus VII 1818 metų birželio 30 dieną bule „Ex imposita Nobis“ vietoj buvusios Vygrių vyskupijos įsteigė Seinų vyskupiją, kurią dar vadino Seinų-Augustavo vyskupija. Patys Seinai – pietinės Sūduvos miestas, gavęs vardą nuo Seinos upelio. Po Pirmojo pasaulinio karo dėl Seinų ir jo apylinkių kovojo lietuviai ir lenkai. Vokiečių valdžia Seinus pripažino Lietuvai. Čia įsitvirtino lietuvių valdžia. 1919 metų rugpjūčio 23 dieną Lenkijos kariuomenė užpuolė Seinus ir lietuviai turėjo pasitraukti. Ištremtas lietuvis Seinų vyskupas Antanas Karosas, uždarinėtos lietuviškos mokyklos ir organizacijos, nebegalėjo veikti ir kunigų seminarija.

Kunigų parengimo klausimą Užnemunėje pirmieji išsprendė Seinų vyskupas M. Manugevičius ir jo pagalbininkas vyskupas P. Marciejevskis, įkurdami seminariją Seinų mieste. Vyskupas M. Manugevičius parengė ir pirmąjį teisinį seminarijos veikimo pagrindą – statutą. Tai nulėmė tuo laiku palyginti gana puikią kunigų parengimo sistemą. Mokslas pradėtas su 13 klierikų, bet jau 1829 m. jų buvo 25. Seinuose mokėsi daug gerai žinomų lietuvių klierikų, kurie vėliau tapo lietuviybės, lietuvių kultūros, tautiškumo puoselėtojais. Maždaug nuo XIX a. vidurio Seinų kunigų seminarija buvo labai svarbus ne tik kunigų ruošimo centras, bet ir lietuviybės bei tautinio atgimimo židiny. Ypač se-

minarija sulietuvėjo, kai atvažiavo čia mokytis daug klierikų iš Marijampolės gimnazijos. Seminarijoje lietuviai pradėjo organizuotis dar prieš 1870 metus, slapta leido laikraštėlius. Žymesnieji veikėjai buvo Antanas Staniukynas, Tomas Žilinskas, Antanas Milukas, Pranas Būčys. T. Žilinskas įsteigė slaptą draugiją, A. Staniukynas įkūrė bibliotekėlę ir skatino aukštesniųjų kursų lietuvių klierikų veiklą. Seinų seminarijoje nuo pat pradžių lietuvių klierikų būdavo daugiau negu lenkų: 1829 metais buvo 21 lietuvis ir 4 lenkai, o 1835 metais – 31 lietuvis ir 2 lenkai. Gal tai ir nulėmė lietuviškosios sąmonės vyravimą šioje bendruomenėje, o ir pati seminarijos vadovybė neretai toleruodavo lietuvių veiklą. Apie lietuvių kalbos mokymą galima pasakyti štai ką: iki 1897 m. klierikai jos mokydavosi slapta, rengdavo pamokas, kurioms vadovaudavo geriau lietuvių kalbą išmanantys klierikai. Nuo 1904–1905 metų lietuvių kalbos pamokos buvo įvestos oficialiai, o nuo 1910 metų lietuvių kalba dėstoma ir lenkams klierikams. Seinų seminarijos auklėtinius pasiekdavo didelis lietuviškų knygų srautas. Gautas knygas klierikai, sekdami daugelio lietuvių kunigų pavyzdžiu, išplatindavo visoje vyskupijoje, ypač kai išvykdavo atostogauti į parapijas. Taigi Seinais – vienas iš labiausiai nutolusių lietuvių miestų, išlaikė lietuviybę ir seminarijoje, ir tarp gyventojų netgi spaudos draudimo laikais. Lenkėjimo procesas seminarijoje pradėjo stiprėti po 1908 metų. Tada Seinuose dirbo tik vienas profesorius lenkas, tačiau greitai ten jų buvo dauguma, tarp jų pasitaikydavo netgi neturinčių aukštojo išsilavinimo. Tad 1919 metais lietuviškosios dalies klierikai persikelia į laikinąją seminariją Zvypliuose.

**Kun. Kęstutis Žemaitis**

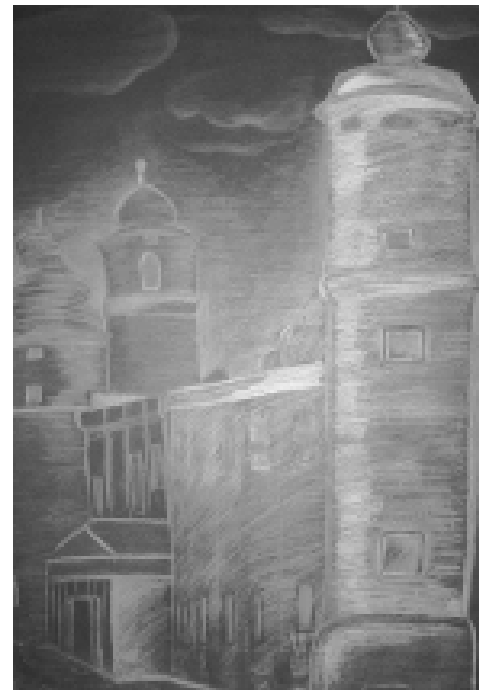




# Šaltinėlis



*Laimos Kuosaitės (12 m.) pieš.*



*Erikos Ramanauskaitės (16 m.) pieš.*



Vyskupo A. Baranausko fondas „Lietuvių namai“ Seinuose koordinuoja projektą „Tradicinių vertybių ir modernaus pasaulio sintezė, kuriant šiuolaikinę aktyvią pasienio bendruomenę“. Jame dalyvauja daug Seinų krašto bei Lazdijų rajono Aštriosios Kirsnos vaikų ir jaunimo. Viena iš svarbiausių projekto užduočių – per popamokinę veiklą lavinti jaunosios kartos meno gebėjimus. Fondui suorganizavus konkursą „Seinų kunigų seminarija“ galėjome įsitikinti, kad vai-



*Ramintos Burdinaitės (10 m.) pieš.*





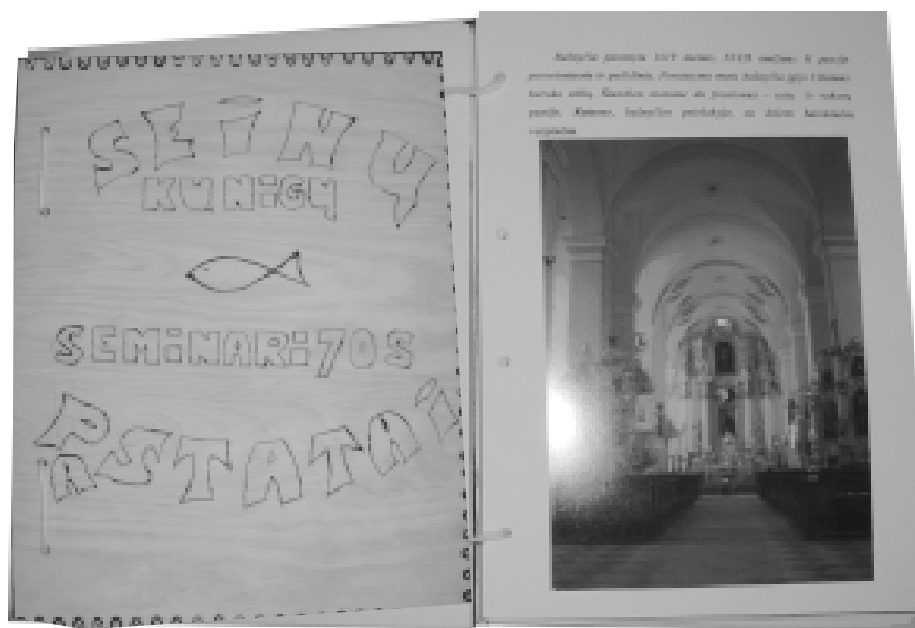
*Dalios Grigutytės (18 m.) pieš.*

sius. Šiame leidinyje pateikiame tik I vietas laimėjusių konkurso dalyvių darbų nuotraukas, o visus kitus gerai įvertintus darbus kviečiame apžiūrėti „Lietuvių namuose“. Dėkojame visiems vaikams ir jų mokytojams, kurie stengėsi ir šauniai padirbėjo!

**Rūta Šlapakauskaitė,  
Kultūros, švietimo ir  
informacijos centro vadovė,  
Vysk. A. Baranausko  
fondas “Lietuvių namai”**



kų ir jaunimo darbas nenuėjo veltui. Gavome daugybę dailės darbų, kuriuos autoritetinga komisija, susidedanti iš meno žinovų, dvasininkų atstovų, pedagogų bei bendruomenės atstovų, kruopščiai atrinko ir įvertino. Šiandien jau galime pasidžiaugti, kad iš 90 pateiktų darbų išrinkome geriau-

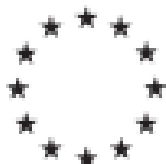


*Specialusis prizas*



## “ŠALTINIS”

VIENTARTINIS LEIDINYS, SKIRTAS “ŠALTINIO” 100-OSIOMS METINĖMS



Išleido Vyskupo A. Baranausko fondas “Lietuvių namai” Seinuose. Sudarė Rūta Šlapakauskaitė. Kalbą taisė Birutė Burdinaitė-Olów. Maketavo Sigitas Birgelis. Nuotraukos: “Šaltinis”, Sigitas Birgelis. Spausdino Punsko “Aušros” leidykla. Tiražas 300 egz. Vienkartinio laikraščio leidybą bendrai finansuoja ES.

